

«Նոր ժանանակի կրթություն» ՀԿ

*ՀԵՐԹԱԿԱՆ ԱՏԵՍՏԱՎՈՐՄԱՆ ԵՆԹԱԿԱ
ՈՒՍՈՒՑԻՉՆԵՐԻ ՎԵՐԱՊԱՏՐԱՍՏՄԱՆ
ԴԱՍԸՆԹԱՑ*

*ԱՎԱՐՏԱԿԱՆ ՀԵՏԱԶՈՏԱԿԱՆ
ԱՇԽԱՏԱՆՔ*

Հետազոտության թեման՝ Սովորողների մեջ ինքնուրույնություն, նախաձեռնություն և ստեղծագործական ունակությունների զարգացումը առարկայի դասավանդման ընթացքում. ասեղնագործությունը որպես արհեստ

Առարկան՝ Տեխնոլոգիա

Հետազոտող ուսուցիչ՝ Նունե Միքայելյան

Ուսումնական հաստատություն՝ ՀՀ Կոտայքի մարզի Կաթնաղբյուրի հիմնական դպրոց

Երևան 2022

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

1.	Ներածություն -----	3
2.	Գլուխ 1. Ասեղնագործությունը որպես դեկորատիվ-կիրառական արվեստ. ծագումը -----	5
3.	Գլուխ 2. Հայկական ասեղնագործություն -----	7
4.	Գլուխ 2.1 Ասեղնակարերի տեսակները -----	11
5.	Եզրակացություն -----	20
6.	Գրականության ցանկ -----	21

ՆԵՐԱԾՈՒԹՅՈՒՆ

Հայկական ասեղնագործությունը ժողովրդական ստեղծագործության հին և հարուստ բնագավառներից մեկն է: Դա ծագել է նախնադարյան հասարակությունում, երբ մարդիկ սկսել են օգտագործել ասեղի նախնական տեսակները և ապա ասեղը: Առօրյա աշխատանքների ընթացքում մարդիկ աստիճանաբար սովորել են նաև այդ գործիքների օգնությամբ կատարել զարդեր՝ հիմք դնելով ասեղնագործության արվեստին: Պեղումների շնորհիվ հայտնաբերված զարդարված ասեղնագործ հագուստի տեսակները և նաև այլ իրեր վկայում են, որ ասեղնագործությունը հին աշխարհի սիրած զբաղմունքներից մեկն է եղել: Շատ հին ժամանակներից ասեղնագործությունը եղել է նաև հայ ժողովրդի ու հատկապես հայ կնոջ սիրած զբաղմունքներից մեկը: Հայ պատմիչների երկերում պահպանված են վկայություններ հայկական զարգացած ասեղնագործության մասին: Միջին դարերից պահպանվել ու մեզ են հասել ոչ միայն հիշատակություններ, այլև ասեղնագործության որոշ նմուշներ: Մատենադարանում պահպանվել են հին ասեղնագործության փոքրաթիվ, բայց շատ ուշագրավ նմուշներ: Դրանց մի մասը, որպես կազմի պարագա փակցված են կազմի ներքին կողմի վրա, բայց կան նաև ձեռագրեր փաթաթելու համար պատրաստված ասեղնագործ քսակներ կամ շապիկներ:

Բազմաբովանդակ, բազմաձյուղ ասեղնագործ արվեստը արտահայտչական հարուստ հնարավորություններ ունի: Գործվածքների տարբեր տեսակների վրա կատարված ասեղնակարերը ստեղծում են բազմատեսակ բանվածքներ: Հարուստ և ուշագրավ են զարդանկարները: Դարերի խորքից եկող նախշերին միացել են ժողովրդի նոր ստեղծած զարդածևերը, որոնք բազմերանգ թելերով ավելի խոսուն ու շքեղ են դարձնում ասեղնագործությունը: Երանգների առատությունը, գունային մեղմությունն ու խորությունը հատկանշական են հայկական ձեռագործությանը:

Հայկական ասեղնագործ արվեստն իր ամբողջ հարստությամբ և պատկերագրության ներքին բովանդակությամբ նմանություն ունի ճարտարապետական կառույցների, խաչքարերի, գերեզմանաքարերի զարդաքանդակների, ինչպես նաև որմնանկարչության և մանրանկարչության զարդանկարային կառուցվածքի և գունային լուծման հետ:

Ասեղնագործ զարդարանքների որոշ տեսակներ յուրովի մոտենում են ոսկերչության արծաթագործության արվեստին, մասնավորապես զուգաթելի տեխնիկայի կիրառմամբ (ֆիլիգրան, թելկար): Հնուց կապեր ունենալով ուրարտական,

ասորեստանյան, բաբելական, եգիպտական, իրանական, հնդկական և այլ մշակույթների հետ հայ ժողովուրդը զարգացրել է իր մշակույթը՝ աչքի ընկնելով նաև ասեղնագործությամբ: Միջնադարյան մի շարք քաղաքներ՝ ինչպիսիք են Դվինը, Անին, Տիգրանակերտը, Վանը, Երզնկան, Կարինը, Կիլիկյան քաղաքները հռչակված են եղել իրենց գեղարվեստական բարձրորակ արտադրանքով:

Ազգային միասնական ոճի, ասեղնակարերի կատարման տեսակների, զարդանկար-ների ձևի ու բովանդակության միաձույլ ամբողջականության հետ գոյություն են ունեցել նաև տարբեր բնակավայրերի, քաղաքների առանձնահատուկ ասեղնագործ զարդարանքներ: Ուշագրավ են նաև հայկական եկեղացական հագուստի և վարագույրների ասեղնագործություններն իրենց բարդ պատկերագրությամբ և ընծայական հիշատակություններով:

Տարբեր ժամանակներում մշակված տառատեսակները և դրանց ասեղնագործական բազմազան եղանակները հայ գրերի պատմության զարգացման մեջ մի ինքնուրույն էջ են կազմում: Հետաքրքրական է նաև այն փաստը, որ ժամանակին Թիֆլիսում, Կոստանդնուպոլսում, Տրապիզոնում լույս են տեսել ասեղնագործ հատուկ տետրեր, ուր հայկական այբուբենը ներկայացված է գեղարվեստական բազմազան ձևավորումներով:

ԳԼՈՒԽ 1. ԱՍԵՂՆԱԳՈՐԾՈՒԹՅՈՒՆԸ ՈՐՊԵՍ ԴԵԿՈՐԱՏԻՎ-ԿԻՐԱՌԱԿԱՆ ԱՐՎԵՍՏ. ԾԱԳՈՒՄԸ

Ասեղնագործությունը դեկորատիվ-կիրառական արվեստի տեսակ է: Այն ասեղով, երբեմն հելուինով, ասեղնագործող մեքենայով զանազան գործվածքների, կաշվի, թաղիքի վրա տարբեր կարերով ստեղծած պատկերներն են: Ասեղնագործությունը գործվածք և այլ նյութեր զարդարելու արհեստ է՝ ասեղի, թելի և մանվածքի կիրառությամբ: Ասեղնագործությունը լինում է 2 տեսակ՝ կտորը կտորի վրա դրվող՝ վերադիր (օգտագործում են մորթի, թաղիք, կաշի), և թելքաշ կտրտովի:

Ասեղնագործելիս օգտագործվում են տարբեր թելեր՝ բամբակյա, վուշյա, մետաքսյա, բրոյա, հաճախ գունավոր, ինչպես նաև ուլունքներ, մարգարիտներ, փետուրներ, փայլփլուքներ, թանկագին քարեր, ոսկեթելեր, արծաթաթելեր, դրամներ և այլն:

Ասեղնագործությունը գալիս է հին ժամանակներից, երբ մարդիկ ասեղի փոխարեն օգտագործել են բույսերի փշեր և ձկների ոսկորներ, այնուհետև՝ փայտ, փղոսկր, մետաղից պատրաստված ասեղներ: Պատմական վաղ ժամանակից սկսել են գործել ոսկյա թելերով, ապա բրոյա, ավելի ուշ՝ վուշի և բամբակյա թելերով:

Հին աշխարհում ասեղնագործությամբ զբաղվել են ասորեստանցիները, հրեաները, պարսիկները, հույները, հռոմեացիները, իսկ առավել հայտնի կենտրոնը եղել է Բաբելոնը: Ամենահին նմուշների մասին գաղափար են տալիս ասուրա-բաբելական արձանների, եգիպտական քանդակների, որմնանկարների, հունական սափորների վրա պատկերված հագուստների զարդարանքները, հնագիտակ պեղումներով հայտնաբերված ասեղնագործ պատառիկները: Ասեղնագործության մեջ բրոյա թելը օգտագործվել է Չինաստանում մ.թ. 1200 տարի առաջ: Չինաստանում ասեղնագործված աշխատանքները թվագրվում են Ք.ա. 5-3 դարեր՝ Պատերազմող պետությունների ժամանակաշրջան: Գտնվել է Միգրացիոն ժամանակաշրջանի (մոտավորապես 300-700 Ք.Ա.) շվեդական հանդերձանք, որի զարդարանքի ժապավենածև եզրերը արված էին շարակարով, ցողունակարով, կողքակարով, սակայն պարզ չէ, արդյոք սա կարերի համակցություն է, թե կարող է դիտվել որպես ասեղնագործություն: Հին հունական դիցաբանության մեջ ասեղնագործությունը, ինչպես

նաև ջուլհակագործությունը վերագրվում են Աթենաս աստվածուհուն, որն արտացոլվում է նրա և մահկանցու Արաչնեի հայտնի մրցույթի պատկերագրության մեջ:

Ասեղնագործությունը կիրառվում է հագուստը, գլխարկները, ծածկոցները, գուլպաները, կենցաղային առարկաները զարդարելու, դեկորատիվ պատկերներ ստեղծելու համար:

Վաղագույն ասեղնագործության հիմնական տեխնիկաներից կամ զարդակարերից են քարգահագործությունը, կողքակարը, շարակարը, հարթակարը և խաչկարը: Այս տեսակներն այսօր էլ համարվում են ասեղնագործության հիմնական տեխնիկաները:

Կարելու, կարկատելու և գործվածքը նորոգելու գործընթացը խթանեց կարելու տեխնիկայի զարգացմանը և դեկորացիայի զանազան տեսակները հանգեցրին ասեղնագործության արվեստին: Ի հայտ եկան ասեղնագործության հիմնական զարդակարերը: Դարերի ընթացքում մշակվել են ասեղնակարերի զանազան տեսակներ: Ասեղնագործության պատմության զարգացման մեջ չկան նյութերի և տեխնիկայի փոփոխություններ, որոնք կարող են դիտվել որպես ավելի զարգացած մեթոդ նախորդ կամ հետագա ժամանակաշրջանների համեմատությամբ: Մյուս կողմից, վաղ աշխատանքների մեջ մենք հաճախ հանդիպում ենք տեխնիկայի կատարման և արհեստավարժության բարձր չափանիշեր, որոնք հազվադեպ են պահպանվել հետագայում:

ԳՐՈՒՄ 2. ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԱՍԵՂՆԱԳՈՐԾՈՒԹՅՈՒՆ

Հին հայկական ասեղնագործության զարգացման բարձր աստիճանի մասին վկայում են մատենագրական տվյալներ (Ագաթանգեղոս, Մովսես Խորենացի և ուրիշներ): Հին Հայաստանում այն ավելի տարածված է եղել, քան գորգագործությունը: Միջին դարերից պահպանվել են ասեղնագործ պատառիկներ (ծեռագիր կազմաստառներ, Անի քաղաքի պեղումներից հայտնաբերված 12-13-րդ դարերի զգեստների, ծածկոցների մնացորդներ և այլն), եկեղեցական ասեղնագործ զարդարանքներ՝ 15-րդ դարից սկսած:

Ասեղնագործությունը տարածված է եղել հայկական բոլոր շրջաններում՝ կենտրոնանալով Վան-Վասպուրականի, Շիրակ-Կարինի, Սյունիք-Արցախի, Արարատյան երկրի, Կիլիկիայի և հայ մշակույթի երկու խոշոր կենտրոնների՝ Թիֆլիսի և Կոստանդնուպոլսի, ինչպես և գաղթավայրերի դարոց-օջախներում: Հայկական ասեղնագործության հրաշալի նմուշներ են ստեղծվել Ղրիմում, ԱՄՆ-ում և այլուր: Հայտնի են նաև առանձին քաղաքների անուններով հիշատակված ասեղնագործություններ՝ Վանի, Մարաշի, Այնթապի, Կարինի, Տարսոնի և այլն: Տարածված զարդակարերից են հարթակարը (լիցք, ուռուցիկ, գծային և այլն), խաչկարը, ճյուղակարը, թելքաշը և այլն:

Հարթակարը ասեղնագործության մեջ ամենատարածված ձևն է: Հարթակարով արված ամբողջ զարդակարը լցվում է թելերով, այդ պատճառով էլ կոչվում է լիցք:

Ճյուղակարով գործվում են ճյուղերը, ցողունները:

Խաչկարի տեսակները մի քանիսն են՝ ավանդական, անգլիական և այլն: Խաչկարի կատարման եղանակները ևս տարբեր են:

Թելքաշ ասեղնակարի տեխնիկան օգտագործվում է և այսօր էլ օգտագործվում է խոհանոցային սպիտակեղենի դիզայնի մեջ, ժամանակակից դիզայներներն ձևավորում են հագուստը, գլխաշորերը և այլն:

Պահպանելով ազգային միասնական ոճը՝ ամեն մի դպրոց զարգացրել է ասեղնագործության իր ձևերն ու տեսակները:

Հայկական ասեղնագործությունը հիմնականում զարգացել է երեք խոշոր ճյուղերով.

1. ժողովրդավարական՝ կապված գեղջկական տարազի և կենցաղի հետ,
2. քաղաքային՝ առևտրա-արհեստավորական,
3. եկեղեցական:

19-րդ դարի 2-րդ կեսից տարբեր երկրներում բացվել են ասեղնագործական աշխատանքներ արտադրող ձեռնարկություններ: Չնայած մեքենական ասեղնագործությունը որոշ չափով ազդել է նաև հայկական ասեղնագործության վրա, այդուհանդերձ, Հայաստանում շարունակվում են հայկական ասեղնագործության ավանդույթները: Գործում են այդ արհեստն ուսուցանող տարբեր խմբակներ, հրատարակվում են ալբոմներ, կազմակերպվում ցուցահանդեսներ և այլն:

Ասեղնագործությունը կատարվում է ասեղով՝ միագույն կամ բազմագույն թելերով: Ասեղնագործության մեջ օգտագործվում են տարբեր տեսակի գործվածքներ, թելեր և ասեղներ: Ասեղնագործության համար անհրաժեշտ է ունենալ ասեղների հավաքածու, որոնք լինում են տարբեր երկարության՝ 1-ից մինչև 12 համարի, ասեղ թելելու սարք, քորոցներ, գնդասեղներ, մատնոցներ, մկրատների տեսականի և քարհագ (լինում են տարբեր տեսակի, չափի և ձևի):

Ցանկացած ստեղծագործական աշխատանք արդյունավետ կազմակերպելու համար կարևոր պայման է աշխատանքային միջավայրի ստեղծումը, կազմակերպումը և պլանավորումը: Ստեղծագործությունը ենթադրում է որոշակի հստակ կազմակերպված գործողություններ՝

1. Ընտրել էսքիզ և համապատասխան գործվածք
2. Փոխանցել նկարը գործվածքի վրա
3. Մատիտով կամ գրիչով հստակեցնել ուրվագիծը
4. Գործվածքը հագցնել օղակի վրա, ձգել
5. Նախապատրաստել համապատասխան թելեր, ասեղներ, մկրատներ, գնդասեղներ
6. Սկսել աշխատանքը՝ ամրացնելոց թելի ծայրը
7. Պահպանել անվտանգության կանոնները

ԳԼՈՒԽ 2.1 ԱՍԵՂՆԱԳՐԵՐԻ ՏԵՍԱԿՆԵՐԸ

Հայկական ասեղնագործ արվեստի մեջ հանդիպում են երկրաչափական, բուսական, կենդանական, ճարտարապետական, ինչպես նաև երկնային մարմինների ֆանտաստիկ ձևերի պարզ ու բարդ բովանդակություն ունեցող զարդանկարներ, պատկերագրություններ: Խաչքարերի, գորգերի և ասեղնագործ զարդարանքների նմանությունները հաճախ ընդգրկում են ամբողջ մակերեսի զարդանկարի կառուցվածքը: Եկեղեցական ասեղնագործությունները թե՛ պատկերագրությամբ և թե՛ գունային լուծմամբ մեծ նմանություն ունեն մանրանկարչության հետ: Պահպանելով հայ լուսավորչական կրոնի կանոնները, դրանք արտահայտում են միասնական առանձնահատուկ ոճ:

Դարերի խորքից գալով, ասեղնագործական նախշերը մշակվել են և ստացել են կատարյալ ձևեր: Բուսական նկարագրումները երբեմն բնական ձևերով, երբեմն ոճավորված, երկրաչափական նախշերի հետ կրկնվելով ռիթմիկ շարքերով կենդանի շարժում են ստեղծում: Փոխելով նախշի գծերը, ժողովրդական ստեղծագործողը կառուցում է նույն զարդանկարի բազմաթիվ տարատեսակներ, ինչպիսին կարելի է տեսնել Սյունիքի, Վասպուրականի, Շիրակի, Կարինի, Կիլիկիայի ստեղծագործություններում:

Միասնություն տարբերության մեջ. սա է արվեստի հայկական ոճի կարևոր առանձնահատկությունը: Հայկական բնաշխարհի հարստությունը պատկերող ծաղիկ-տերևը, մրգերը, ոսկեհատ հասկերը, թռչունները կենսախինդ արևով են ողողում ամեն մի ասեղնագործ զարդարանք:

Հայկական ասեղնագործության մեջ հանդիպում են բազմաթիվ ասեղնակարեր: Դրանց մի մասը տարածված է եղել բոլոր հայաբնակ վայրերում, իսկ մյուս մասը տեղական բնույթ է կրել և զարգացել որոշ վայրերում միայն, ինչպես՝ Սասունի, Մուշի, Մարաշի, Վանի, Այնթապի ասեղնագործությունները:

Ասեղնակարերը, ասեղնաթելը հասարակ կարից մինչև բարդ զարդակարերը անցել են երկար ճանապարհ: Մեր նախնիները հասարակ շուկալ կարով սքանչելի զարդարանքներ են ստեղծել, ինչպես դա վկայում են Մատենադարանի ասեղնագործ պատառիկները:

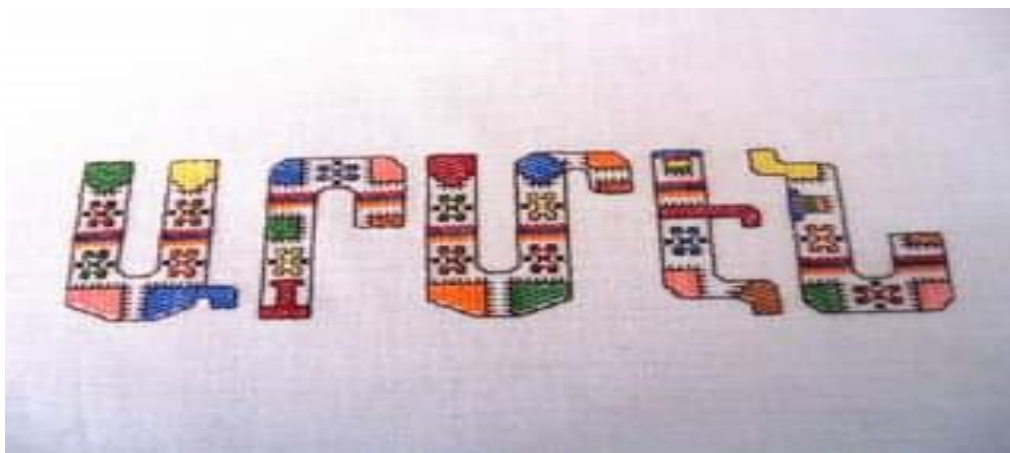
Ուղիղ գծով անցնում են մի քանի տեսակ կարերը: Տարածված են շղթայակարը, օղակարը, շյուղակարը, վրակար-կողքակարը, խաչմերուկ կարը՝ տարածված գեղջկական բանվածքներում, որի մի տեսակով միացնում են կտորի երկու մասերը:

Վան-Վասպուրականի ասեղնագործությունը

Վանը հայկական կիրառական արվեստի միակ կենտրոններից է եղել, ուր պահպանվել են ժողովրդական ասեղնագործության հազարամյա ավանդույթներն ու վարպետությունը: Պատմիչների նկարագրություններից հայտնի է, որ գոհարներով, մարգարիտներով ասեղնագործված են եղել թագավորական և իշխանական հագուստները, ծածկոցները, թամբերը և այլ իրեր: Առհասարակ հայկական տարազի մեջ Վասպուրականի և Սասունի տղամարդկանց ասեղնագործ հագուստը ամենահինն է: 19-20-րդ դարերի Վան-Վասպուրականի ասեղնագործ դպրոցի առանձնահատկություններն արտահայտված են կանանց և տղամարդկանց տարազի և կենցաղային իրերի մեջ: Դրանք են ասեղնագործ շալն ու շալվարը, քյազախիկաբան, գդակ-արախչիները, գուլպաները, կանացի հագուստի սրտանոց-կրծկալը, գոգնոցմեզարը, լաչակչամբարը, ծամթելը, սփռոցը, սրբիչները, ծածկոցները, վարագույրները և այլ իրեր:

Հին զարդանկարները, դրանց տեղադրման եղանակը, հատուկ ոլորքի բրդյա թելերի յոթ գույները բնորոշ են Վասպուրականի ասեղնագործությանը: Գույզգույն յոթ գույնի բրդյա թելերի հյուսվածքները կատարվել են երկրաչափական զարդանկարների ու գույների հատուկ հաջորդականությամբ:

Վանը հարուստ է եղել ասեղնակարերով, օրինակ հայտնի Վանի կարը: Վանը հայտնի է եղել ժանյակի բոլոր տեսակներով: Նուրբ ու աննման ասեղնագործ ժանյակների մեջ կենդանի են մնացել հատկապես կոսմոգենիկ, բուսական և երկրաչափական հնագույն զարդամոտիվներ:

Շիրակ-Կարինի ասեղնագործությունը

Հայկական ասեղնագործության պահպանված աշխարհիկ բնույթի ամենահին նմուշները 10-13-րդ դարերից են: Դրանցից են Անի քաղաքի պեղումների արդյունքում հայտնաբերված Հոնենց Տիգրանի փոքրիկ բարեկամուհու դամբարանի մետաքսյա հագուստը, բանված ոսկեթելերով, ինչպես նաև գլխի ծածկոցները և այլ պատառիկներ: Հագուստի թևքի եզրերը և այլ մասերը ասեղնագործված են եղել ոսկեթել երկրաչափական բարդ զարդանկարներով, իսկ գլխի տակ փռված ձերմակ կտորի վրա կարմիր մետաքսյա թելի շարակարով վարպետորեն ասեղնագործված են ոճավորված մի շարք ճախրող թռչունների պատկերներ: Անի քաղաքի հին ձեռագործների գլուխգործոցն է սև նուրբ շղարշի վրա ոսկեթելով ասեղնագործված առյուծի և կորյունի պատկերը՝ ոճավորված ծառի հենքի վրա:

Անիի ասեղնագործության մեջ գերակշռում են բարդ կարերը: Գաղթի տարիներին այս շրջանների բնակչության մեծ մասը փրկվելով տեղափոխվեց Անդրկովկաս, սակայն շարունակեց զբաղվել կիրառական արվեստի բազմաթիվ ճյուղերով, այդ թվում՝ ասեղնագործությամբ: 19-րդ դարում Ալեքսանդրապոլում, Ախալցխայում և Թիֆլիսում գործում էին ոսկեթել ասեղնագործության մի շարք արհեստանոցներ:

Սյունիքի ասեղնագործությունը

Ըստ հիշատակություն ասեղնագործությունը բավական զարգացած է եղել Սյունիքում: Սյունիքից պահպանված ամենահին ասեղնագործ զարդարանքը 17-րդ դարի է: Սյունիքի հին ասեղնագործությունները կատարվել են աշխատատար կարերով, մետաքսաթելերով, ոսկեթելով՝ ընդելուզված մարգարիտներով ու գոհարներով: 19-20-րդ դարերի ասեղնագործությունները նախորդ դարերի փայլը չունեն, սակայն հետաքրքրություն են ներկայացնում կարատեսակներով և զարդանկարներով: Սյունիքի կանացի հագուստը հարուստ չէ ասեղնագործությամբ: Ասեղնագործվել է վարտիքի եզրը՝ փողքակապը, շապիկի կուրծքը, ոսկեթելով ասեղնագործվել են գլխի թագը, ճակատակապը:

Սյունիքում նախշազարդ ասեղնագործվել են սրբիչները, վարագույրները, սփռոցները բազմատեսակ զարդանկարներով: Սյունիքում տարածված են հնուց եկող վերադիր կոչվող կարերը, երեխայի հաբգենգրպանները, պղինձբռնիչները, սանրամանները, ձիու ծածկոցները, բոխչաները: Հաճախ տուտկապ կոչվող բոխչաները կարված են եղել խճանկարային ասեղնագործությամբ նաև տարբեր գույնի կտորներից կազմված նախշերով: Տարածված են եղել կենաց ծառի, Տ տառածևի, զանազան խաչածևերի նկարներ: Մինչև 20-րդ դարի առաջին քառորդը դեռևս գոյություն ունեին գունավոր թելերից գործված ցանցածև գդալամանները, որոնց հյուսվածքի հատման կետերը ասեղնագործվում էին:

Արարատյան ասեղնագործություն`

Արարատյան ասեղնագործությունները շքեղ են, հյուսված ոսկեթելերով, փայլուններով, մարգարտով և ուլունքներով: 20-րդ դարի տեղական գեղջկական տարազը համարյա զուրկ է ասեղնագործությունից: Արարատյան ասեղնագործ դպրոցը ամենահարուստն է եկեղեցական զարդարանքներով:

Մարաշի ասեղնագործություն`

Կիլիկյան Հայաստանի քաղաքներից Մարաշը` Գերմանիկը, իր հարակից բնակավայրերով, նշանավոր է իր ասեղնագործությամբ: Երկու խմբի են բաժանվում Մարաշին բնորոշ ասեղնագործ աշխատանքները: Առաջինը հարթակարն է (Ջեյթունի կար կամ կոթ ասեղ, աթլասլամա), երկրորդը գաղտնակարն է, հյուսած կար որ կոչվում է նաև իրկա: Այս երկրորդն է, որ շատ բնորոշ է Մարաշին: Ասեղնագործության համար նախատեսված կտորը կոչվել է էպենեգեր:

Մարաշի ասեղնագործության հետաքրքիր տիպ են ներկայացնում հյուսած կարով ասեղնագործված ռոմբավոր գորգերն ու սփռոցները: Հատկապես ամենատպավորիչներից են հարթակար աթլասլամա գորգերը, որոնք ունեն գունային և կառուցվածքային մեծ արտահայտչականություն: Հարթակար սփռոցների դեպքում ևս հաճախ են հանդիպում կանոնավոր եզրանախշերը, կենտրոնում խոշոր արևի խորհրդանիշներ և վարդյակներ, չորս անկյուններում քառորդ կլոր, լուսնաձև մոտիվներ ու աստղիկներ:

Ջարդանախշերում հաճախ հանդիպող S նշանը չափազանց կարևոր է մշակութաբանական տեսակետից: Վիշապի կամ օձի ամենապարզ ձևը հիշեցնող այս նշանը Մարաշի ասեղնագործության մեջ օժտված է նաև թևիկներով: Վիշապը հանդես է գալիս որպես կենաց ծառի պահապան և նրանցով է ձևավորվում զարդապատկերները:

Այսօր գերակշիռ մեծամասնությամբ «մարաշի գործը» իր երկու ձևերով կատարում են թավիշի լավագույն տեսակների վրա: Մինչդեռ Մարաշում մինչև 20-րդ դարի 40-50-ական թթ. աշխատել են տեղական, կամ ներմուծված բամբակե կտորի վրա, որը կոչվել է խասա: Բամբակե թելը, որով ասեղնագործվել է նախշը հարթակարի դեպքում եղել է փափուկ, թույլ ոլորքի, իսկ հյուսած կտորի դեպքում` բարակ և լավ ոլորված: Պատահում են հարթակար աշխատանքներ, որոնց մեջ օգտագործվել են և բամբակե և բրդե թելեր: Ենթադրվում է, որ նաև օգտագործվել են մետաքսե և ոսկե թելեր: Աշխատանքը սկսելու համար անհրաժեշտ էր ընտրել հորինվածքը և գծագրել կտորի վրա: Գծողը հաճախ առանձին վարպետ էր և նրա գործիքը եղեգնյա գրիչն էր` շեղակի կտրված ծայրով: Նախօրոք պատրաստված փայտի վրա փորագրված կաղապարի միջոցով նախշը տպվում էր կերպասի վրա: Եթե նախատեսվում էր աշխատել մուգ գույնի մակերեսի վրա` կաղապարը թաթախվում էր օսլայի մեջ և ապա ամուր սեղմվում կերպասի երեսին: Բաց գույնի մակերեսի դեպքում` կաղապարը թաթախվում էր կապույտ լեղականերկի մեջ:

Ուրֆայի ասեղնագործություն`

Հայաստանի ազգային պատկերասրահում են պահվում Ուրֆայի հայ կանանց ասեղնագործության երկու ավբոն,որը հանձնվել է ուրֆայեցի Սաթենիկ Բեգիկյանի կողմից, ով ամուսնու հետ 1947թ. ներգաղթել էր Խորհրդային Հայաստան: Ուրֆա քաղաքը պատմության մեջ հայտնի է նաև Եդեսիա անունով: Ուրֆայի զարդամոտիվներում գերիշխում են տերևազարդ ծաղիկներ, պարզեցված և ոճավորված: Գույները մեղմ են, հաճախ գուգակցված ոսկեթել բանվածքով: Ուրֆայի հայ կանանց ասեղնագործական արվեստը հետաքրքիր է նաև այն ընդհանրություններով, որ ունեն հայկական ավան-դական կիրառական արվեստի այլ ճյուղերը:

Թբիլիսիի հայկական ասեղնագործությունը`

Թբիլիսին հայ արվեստի համար շատ յուրահատուկ օջախ է, ուր հնուց ի վեր զարգացել են հայ ժողովրդի արհեստները: Հայ ասեղնագործուհիները պատրաստում էին կենցաղային զարդարանքներ` ճակատակալ, ժանյակ, կրծկալ և այլն: Մինչև 20-րդ դարի առաջին քառորդը հայկական կուսանոցի աղջիկները զբաղվում էին ոսկեթել, մետաքսաթել ասեղնագործությամբ: Առանձնապես գեղեցիկ և աշխատատար էին սպիտակ կտորի վրա սպիտակ թելով կատարված հարթակարերը և թելքաշը, նման Վանի, Այնթապի հայկական զարդարանքներին:

Թբիլիսիում բնակվող հայ ասեղնագործուհիների թիվը չափազանց մեծ է եղել, որոնց մի մասը մասնագիտացած էր թանկարժեք սպիտակեղենի ասեղնագործության մեջ, մյուս մասը ճակատակապի, իսկ մի մասն էլ վարագույրների, սփռոցների, բարձերի և այլն: 19-րդ դարի վերջին և 20-րդի սկզբին Թբիլիսիի ասեղնագործությունը հասել էր բարձր կատարելության:

ԵԶՐԱԿԱՑՈՒԹՅՈՒՆ

Այսպիսով հայ ժողովուրդը հին դարերից մինչ օրս փայլուն է ձեռքի աշխատանքով: Երկար դարերի ընթացքում անցնելով աննկարագրելի դժվարությունների, ողբերգական իրավիճակների միջով, հայ ժողովուրդը ոչ միայն պահպանել է, այլև զարգացրել է ժողովրդական ստեղծագործությունների ավանդույթը իր վարպետ սերունդների միջոցով:

Ասեղնագործական բազմերանգ ու բարձրարվեստ գործերը հիմնականում ստեղծվել են կանանց շնորհիվ: Փոքրիկ պատառիկները մինչև ամենածավալուն զարդարանքները հագեցված են հայ ասեղնագործ վարպետների շնորհքով և իմաստուն հմտությամբ:

Հայկական ձեռագործ արվեստը իր բազմազանությամբ և բարձրաճաշակ ոճով դարեր շարունակ հիացնուք է պատճառել և՛ օտարերկրացիներին, և՛ արվեստաբաններին, և՛ գիտնականներին: Հայտնի էին ասեղնագործ տարբեր կարատեսակներ, պարզ ու հանրամատչելիի հետ մեկտեղ նաև բարդ գաղտնակարեր, որոնք բնորոշ էին միայն որոշ կենտրոնների (Մարաշ, Այնթապ):

Մշակութային ժառանգության պահպանման խնդիրը խիստ արդիական է: Աշխարհում կատարվող փոփոխություններն ավելի են արագացնում ավանդական և ազգային շատ արժեքների դուրսմղումը կիրառությունից: Անհրաժեշտ է խնամքով վերաբերվել ժողովրդական հմտությունների պահպանմանը այնպիսի կարևոր ճյուղերում, ինչպիսիք են ասեղնագործությունը և, ընդհանրապես, գեղարվեստական գործվածքը: Ցավալի է, բայց ևս մեկ սերունդ հետո հնարավոր է մոռանանք, թե ինչպես են գործում հայկական ժանյակը, կարելի է ասել՝ արդեն մոռացվել ենք Ուռնիայի կարը, ոսկեքուղ ասեղնագործությունը թավշի վրա: Ասեղնագործության արվեստն այսօր էլ ասելիք ունի: Պետք է օգտագործել գիրքը, համացանցը, ցուցահանդեսները՝ աշխարհին ներկայացնելու համար հայկական ասեղնագործության արվեստը: Հինգ տարեկան երեխան կարող է անթերի ձեռագործ անել, անգամ ծնողները զարմանքով նկատում են, որ ձեռագործ արվեստի շնորհիվ փոխվում են երեխայի բնավորության գծերը:

ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ՑԱՆԿ

1. Ս.Դավթյան, Հայկական ասեղնագործություն, Երևան, 1972
2. Ա.Պատրիկ, Ուրիայի ասեղնագործությունը, Երևան, 1985
3. Մարաշի ասեղնագործություն, Հալեպ, 2010
4. Ս.Դավթյան, Հայկական ասեղնագործության մի հին նմուշ, Երևան, 1956
5. Ս.Դավթյան, Մատենադարանի հ.6774 ձեռագրի ասեղնագործ շապիկը, Երևան, 1958
6. Ա.Մարաբյան, Ասեղնագործություն, Երևան, 1985
7. Ֆ.Գրիգորյան, Հայկական ազգային տարազ, Երևան, 2011
8. Ս.Գարամյան, Ձեռագործ աշխատանքների հորինվածքներ, Երևան, 2005
9. Հայկական Սովետական Հանրագիտարան, առաջին հատոր, Երևան 1974
10. Տեխնոլոգիա 6, Երևան 2020
11. [Ասեղնագործություն - Վիքիպեդիա՝ ազատ հանրագիտարան \(wikipedia.org\)](https://en.wikipedia.org/wiki/Armenian_silversmithing)
12. [Ասեղնագործություն. նրբագեղ և միշտ նորաձև - Artuyt | Cover Yourself with Art](https://artuyt.com/cover-yourself-with-art/)